

kiállítás+

az egyetemhez kapcsolódó építészeti kiállítások helyzete és lehetőségei

kiállítás+

az egyetemhez kapcsolódó építészeti kiállítások helyzete és lehetőségei

absztrakt

Az építészeti kiállítás egy kommunikációs csatorna. Egyszerre lehet ismertetés, a laikus közönség felé reprezentáció, és az építészeti oktatás egyik eleme is akár. Az építészeti kiállítások egyik legalkalmasabb helyszínei az oktatási vagy művészeti intézmények. Jelen kutatás célja megvizsgálni a jelenlegi magyarországi egyetemi kiállítási gyakorlatot és összehasonlítani néhány adekvát külföldi példával: milyen kiállítási formák és milyen kiállítási terek használhatóak, illetve állnak rendelkezésre? A kiállításokhoz kapcsolódó események, a kiállítás műfaji határainak kiterjesztése, hogyan tudja színesíteni az oktatást és magát a kiállítást? Ennek elméleti háttere az az állandó kérdés, hogy kiállítható-e az építészet? A kiállítás műfaji sokféleségének megismerése segítheti a jelenlegi helyzet színesítését, melyre három kísérletet próbáltam ki ebben az évben.

OLVASNI

az építészeti kiállítások kérdései

- mit nevezünk vagy nevezhetünk építészeti kiállításnak?
- egyáltalán kiállítható maga az építészet?
- milyen lehetőségeket rejt magában ez a műfaj?
- pár példán keresztül a vitrintől a performanszig, típusok feltérképezése
- a három alapkérdés: mit, hol, hogyan állítunk vagy állíthatunk ki?
- város mint kiállítás; biennálék; Serpentine Pavilon
- Pedro Gadanho, Sarah M. Whiting, Fleur Watson
- Exhibiting architecture, a paradox?

LÁTNI

egyetemi retrospektív

- jelenlegi hazai és külföldi gyakorlat az egyetemen
- külföldi egyetemi példák (AA School, ETH, TU Delft)
- itthoni példák (MOME, DE, BME)
- Fuga 2015; Légvonal; debreceni kirakat; Nervi

CSINÁLNI

három kísérlet az egyetemen, kiállítás lehetőségei az oktatásban

- három kísérlet: vietnámi fal, work in progress, tömegképzés
- Re_konstrukció
- a vizsgált szempontokból mi használható az egyetemen?
- milyen szerepe lehet az oktatásban?
- egyetemi kiállítás és kiállítás az egyetemen
- kiállítások célja, célközönsége (reprezentáció, kommunikáció)
- összegzés, kezdő kurátorok kézikönyve - építészeknek

források

+ az építészeti kiállítások kérdései

Mit tekintünk építészeti kiállításnak vagy mit is értünk a kiállítás fogalma alatt? Az általánosan kialakult kép ezzel kapcsolatban, hogy a kiállítások falra kirakott képek vagy valamilyen módon bemutatott, kipakolt egyéb tárgyak. A BME Építésztechnológiai Karán a jelenlegi gyakorlat nagyrészt a hallgató tervek felsorakoztatása, legfeljebb valamely szempontú válogatással, de sok esetben e nélkül. A terveket jobb esetben makettek és néha digitális, vetített anyag is kiegészíti. A továbbiakban szeretném bemutatni, hogy a kiállítás mit jelenthet, milyen széles spektruma van ennek a méltatlanul háttérbe szorult műfajnak. Az alábbi példák csak felvillantják, hogy milyen lehetőségek vannak a vitrintől a performanszig és egyben arra a mindig ismétlődő alap kérdésre keresik a választ, hogy kiállítható-e maga az építészet.

Az elmúlt években több egyetem is foglalkozott konferencia keretében ezzel az újra és újra felmerülő kérdéssel, hogyan lehet kiállítani az építészetet vagy egyáltalán kiállítható-e? 2013 őszén a Yale-i School of Architecture által szervezett nyílt eseménysorozat "Exhibiting Architecture: A Paradox?" címmel előadások, kiállítás és szimpózium keretében vizsgálta a kérdést, aminek eredményeként 2015-ben egy könyvet is kiadtak. A holland TU Delft a rotterdami Het Nieuwe Instituutal közösen szervezett 2015 decemberében egy konferenciát¹, ami a kutatás és a kiállítás közötti kapcsolatok feltérképezését tűzte ki célul. A konferencia tudatosan reflektál a 2014-es Velecei Biennálé témájára, aminek Rem Koolhaas volt a kurátora. Az előadásokon szerepet kaptak többek között olyan kutatások, amelyek felhasználták a kiállítás műfaját vagy olyan kiállítások, amik új formákat keresnek.

Ezek az események azon túl, hogy ezzel a kérdéskörrel foglalkoztak - köszönhetően annak, hogy egyetemeken által szervezett és részben egyetemeken tartott előadásorozatokról van szó - lehetőségeket teremtettek a graduális és posztgraduális képzés színesítésére is. Hiszen mi is lehetne jobb terep ezen kérdés vizsgálatára, mint maga az oktatás és a kutatás helye, az egyetem? Ez véleményem szerint az első olyan kérdés, ami méltatlanul háttérbe szorul egy egyetemi és építészeti kiállítások szervezésénél. Maga a helyszín kiválasztása fontos szerepet játszhat, lehetőséget nyújt arra, hogy tudatosan válasszunk célközönséget, kimozduljunk az egyetem kereteiből és valamiféle kommunikációt kezdünk a laikus városiakokkal. Illetve szakmai kiállítások esetében pedig pont az ellenkező kérdés merül fel, egy egyetemen tartott kiállítás több építész hallgatóhoz érhet el mint egy szakmai közegben használt városi kiállítótér.

A következő fontos kérdés, igazából két kérdés, amit nehéz elválasztani egymástól: mit és hogyan állítunk ki. Az építészet az egyik olyan művészeti ág, ahol maga a műalkotás nem állítható ki egy kiállítótérben. Az építészeti alkotások maguk a házak, melyeknek csak lenyomatait, különböző szegmenseit mutathatjuk be egy klasszikus múzeumi térben. A bemutatás módja változó lehet, a különböző prezentációs formákkal (rajz, videó, hang, makett) a megismerést segíthetjük, de magát az építészetet nem, vagy csak nehezen tudjuk bemutatni. Pedro Gadanho a MoMA (Museum of Modern Art) kurátora szerint a kiállításoknak a mai digitális világunkra kell reflektálni, meg kell találni minden látogatói réteggel a közös nyelvet: "a kiállítás egy audiovizuális művelet" ("An exhibition is an audiovisual operation."). Ez azért is fontos, mert a művészetek közül az építészet az egyik, amely mindennapi kapcsolatba lép az emberrel, hiszen nap mint nap házak között sétálunk, építészeti által tervezett terekben élünk. Mégis az építészetben érezhetjük a legnagyobb távolságot a laikus és a szakmai szemlélő között.

Az építészeti kiállítás műfaja sokféle lehet. Ezen típusok lehetnek a klasszikus kiállítás keretein belül értendő vagy a kiállítótér falait átlépő kiállítási formák is. Vegyük csak a leghitelesebb kiállítást, ami maga a város vagy akár olyan építészeti események, amely során ideiglenes alkotások készülnek. A városi tér építészeti kiállításaként való értelmezése egy már Budapesten is egyre jobban terjedő mozgalomként jelent meg. Ezek a tematikus városi séták tökéletes példái ennek a kiállítási irányznak. Ide köthetők a különböző megépült mintatelepek, mint például az Interbau '57 Berlinben, vagy akár a budapesti Napraforgó telep. E műfaj egy különleges példája a norvég Norsk

¹ <http://hetnieuweinstituut.nl/en/research-display> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

Folkemuseum Osloban, ahol a néprajzi múzeumokhoz hasonlóan épültek hagyományos népi épületek, csak ebben az esetben egy teljes település.

Amennyire felértékelődött a XX. században a nem hagyományos kiállítások jelentősége, annyira fontos megemlíteni, hogy egy "klasszikus" kiállításnak is lehet nagy hatása, gondoljunk csak az 1932 február 9-én a New York-i MoMA-ban tartott "Modern Architecture: International exhibition" című kiállításra Henry-Russel Hitchcock és Philip Johnson kurátori vezetése alatt, mely nyomán jött létre az "international style" fogalom. Az International Style című 1966-ban megjelent könyv ennek a kiállításnak a katalógusán alapul.² Ebből láthatjuk, hogy egy kiállításnak milyen rendszerező, rendező szerepe is lehet akár.

Az alap kérdéseken túl, foglalkoznunk kell a kiállítás műfajával is, hiszen rengeteg lehetőség adott egy egyszerű egyetemi feladat kiállításától kezdve, akár egy pavilon megépítéséig. Egy speciális eset a Velencei Biennálé, mely egyedi lehetőséget biztosít egy ország reprezentációjára. Több alkalommal választották már kurátorok a hallgatók bevonását, hallgatói tervek bemutatását. A 2000-es Biennálén az amerikai pavilon története során először hallgatói terveket állított a középpontba. Az UCLA és a Columbiai Egyetem hallgatóinak technológia-vezérelt terveit mutatták be azon gondolat mentén, hogy az elmúlt évek egyetemi munkái, kutatásai vannak olyan érdekesek és jelentősek, mint a praktizáló építészek munkái.³ Ebben az időben még újítónak számító modellezési, téralkotási technikák és CNC maró segítségével létrehozott fizikai modellek bemutatását a kiállítás mellett tartott 4 és fél hetes workshoppal egészítették ki, amit egy ablakon keresztül, mint külső szemlélők figyelhettek a látogatók.

A 2012-es Biennálé magyar pavilonjának témája a modell volt. 560 db fehér 21x21x21 cm-es hallgatók által készített modell installációja alkotta a Spacemaker című projektet. A modellek nem konkrét épülettervek modelljei, hanem mindössze térmodellek, amik a tervezés folyamatát, a folyamat közbeni modellezést reprezentálják. A pályázat keretében kiválasztott hallgatói munkák arra hívják fel a figyelmet, hogy a modellezés milyen fontos az oktatásban, a hallgató és oktató közötti kommunikációban.⁴

Egy látszólag hasonló koncepció mentén alakult a 2002-es német pavilon is. A kurátor, Hilde León 12 professzort hívott meg a hallgatóikkal együtt különböző német építész egyetemekről, tehát a következő építész generációt. A feladat 1:33-as léptékű modellek készítése volt a német pavilon központi tere alapján, a "következő" (next) mottóra, átértelmezve azt az építészet három alapja mentén: tér-forma-funkció. A kiállításon a változatos modellek és leírás volt látható erről az érdekes játékról. Ez a példa jól mutatja, hogy a szimpla kurátori válogatáson és felsorakoztatáson túl, hogyan lehet az alkotást szervezesebben összekapcsolni a kiállítással és természetesen jó példa arra is, hogy a hallgatók hogyan tudnak megjelenni egy ilyen nemzetközi eseményen.

Természetesen az ilyen kiállítások nagy nyilvánosságot és figyelmet kapnak, ami a kommunikációt nagyban segítheti. Ennek extrém példája az 1968-as "Il grande numero"⁵ Milánói Triennálé kiállítás ami diáktüntetésbe fulladt. Giancarlo De Carlo szerint ez volt az építészképzés válságának betetőződése.⁶ Ez a közeg jó kísérletező terep lehet. A hallgatók, illetve a hallgatói tervek megjelenítése a biennálén egy jó forgatókönyv lehet.

Egy másik speciális eset a 2000 óta évente megépülő mindenki által ismert Serpentine Pavilon sorozat, mely egy felkért építész ideiglenes alkotása. Véleményem szerint bizonyos szempontból ezt is tekinthetjük kiállításnak, hiszen minden évben egy karakteres építész elvei alaján épül ez a nyári pavilon, mely létrehozva magát a pavilont, minden egyéb kiállításnál jobban tudja bemutatni az adott építész gondolatait. Ehhez

² A kiállítás a kor épületeit az európai értelmezéssel szemben, leginkább esztétikai, formai alapokon gyűjti össze. Leginkább modellek segítségével mutatva be a közös vonásokat, definiálva az International Style-t.

³ <http://newsroom.ucla.edu/stories/000523biennale> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

⁴ <http://www.designboom.com/readers/hungarian-pavilion-at-venice-biennale-2012-by-balazs-marko/> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

⁵ kurátor: Giancarlo De Carlo

⁶ Frampton, Kenneth: *A modern építészet kritikai története*. Terc, Budapest, 2009, 366.

Spacemaker - a 2012-es magyar pavilon (<http://assets.dwell.com/sites/default/files/styles/large/public/2012/11/15/hungarian.jpg?itok=NAKwwcgs>)

Serpentine pavilon, Sou Fujimoto 2013 (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a8/Serpentine_Gallery_Pavilion_2013.jpg)

hasznos a magyar Hello Wood, ahol minden évben nemzetközi hallgatói csoportok készítenek nyári workshop keretén belül különböző alkotásokat fából, amik aztán fesztiválokon és egyéb rendezvényeken ismerhetők meg.

A kiállítás műfaji lehetőségeinek feltérképezésére ideális a már említett kiadvány, melynek előzményeként 2012 tavaszán a Yale School of Architecture (YSOA) építészképzés egyik tárgya a kiállításokkal, a kurátori tevékenységgel foglalkozott. A meghirdetett tárgyat Eeva-Liisa Pelkonen tartotta, mely keretein belül a diákok érdekes és tanulságos kísérletező jellegű kiállításokat vizsgáltak. Arra keresték a választ, hogy miként használják az építészek a kiállítást, mint ötleteik megvalósításának lehetséges terét. Pelkonen erre alapozva szervezett 2013 október 3. és 5. között szimpóziumot az egyetemen, melyhez kerekasztal-beszélgetések is kapcsolódtak. A több napos intenzív eseménysorozat eredményeként jelent meg 2015-ben az Eeva-Liisa Pelkonen által szerkesztett könyv, a Yale School of Architecture (YSOA) kiadásában.⁷

A könyv azért ad jó áttekintést ebben a témakörben, mert a beszélgetések résztvevői kurátorok, egyetemi oktatók, akik saját tapasztalataik alapján hitelesen képet tudnak adni a jelenlegi helyzetről, a kiállítás-kísérleteikről. Robert A. M. Stern előszava után a szerkesztő és Berry Bergdoll bevezetése következik. Stern leírja, hogy a kiállításoknak milyen fontos szerepe van az építészeti kultúrában. Előszavában összefoglalja a kiállítás egyértelműen meghatározható fizikai tereit: múzeum, egyetem, galéria, fesztivál és biennálé. A könyvben olvasható egyik kerekasztal-beszélgetést David Andrew Tasman moderálta. Résztvevői többek között Brennan Buck, Carson Chan, Ariane Lourie Harrison, Nina Rappaport és Joel Sanders. Alapvetően négy kérdéskörre épül a beszélgetés. Milyen szerepet játszik a kiállítás az életünkben, a kiállítás-szervezés megváltoztatta-e annak a módját, hogyan alakítják a kapcsolatot az építészet és a felhasználó között, mi a kapcsolat a kiállítás-szervezés és a szakmai gyakorlat között, illetve elvárható-e a mai kiállítási technikákkal és kiállítási gyakorlatokkal, hogy jelentős társadalmi hatása legyen egy kiállításnak?

A beszélgetés egyik résztvevője, Joel Sanders, a JSA iroda építésze, a YSOA tanára egy korai, 1992-es installációjáról beszél, a Sighting the Gallery, azaz a galéria láthatósága, azt az alapkérdést vizsgálja, hogy tényleg semleges vagy természetes-e a csupa fehér kiállító tér. A kiállítás elmozdul a falról és megváltoztatja a világítást így feloldva a megszokott fehér kocka kiállítási tér és a szemlélő viszonyát, miközben bemutatja Sanders 3 építészeti koncepcióját, melyek mind múzeumi kiállításra készültek. Sanders és a vele dolgozó Scott Sherk szobrász célja felfedni a fehér kocka mögötti világot. Ez a kiállítás jogosan kérdőjelezi meg a megszokott kiállítási környezetet.

Brennan Buck kifejti, hogy az építészet olyat hoz létre, ami majd a városban létezik, az emberek találkoznak vele nap mint nap. Ezzel szemben a kiállítások, installációk egy nagyon szűk rétegnek szólnak, ezért munkáikban törekednek arra, hogy a galéria terein túl mutasson egy projekt. Azonban a befogadás intenzitása más egy városban, ahol nap mint nap elrohanunk az épületek mellett és más egy galériában, ahol célzottan figyelünk egy alkotásra. Buck a bécsi egyetemen tartott egyik kurzusának keretein belül készít a hallgatókkal közösen installációt egy kiállítóterben. A 2007-ben megépített Technicolor Bloom a hallgatókkal közösen tervezett és kivitelezett alkotás, mely egy struktúra-kísérlet. Ezek a kísérletek a kiállítás megszokott vagy inkább triviális tereit kérdőjelezik meg. Buck kurzusa és maga Pelkonen tárgya is arra jó példa, hogy a kiállításoknak már az egyetemi oktatásban is lehet szerepe.

Egy teljesen más oldalról közelít Ariane Lourie Harrison, akinek a kiállításai inkább intenzív performanszok. Az utóbbi években rendezett kiállításai (Anchises - 2010, Pharmacophore - 2011, Veal - 2013) mind egy konkrét, jól meghatározható gondolat köré szerveződnek. Harrison szerint a performansz segít a szemlélőnek átadni egy gondolatot, a látogató közvetlen megszólított, esetenként bevont alany.

Carson Chan, Nadim Sammanal közösen készített installációt a 2012-es Marrakech Biennialra. Samman a projektterület melletti épületben lakott, ahol köszönhetően annak, hogy minden nap kijárt, nyitottak számára egy új ajtót. Ez az apró mozzanat később azt eredményezte, hogy a létrejött alkotás kvázi amphitéátrumként működve

Sighting the Gallery (<http://joelsandersarchitect.com/project/sighting-the-gallery/>)

Technicolor Bloom (<http://www.dezeen.com/2008/07/09/technicolor-bloom-by-brennan-buck/>)

Anchises, 2010 (<http://www.harrisonatelier.com/anchises/>)

⁷ Pelkonen, Eeva-Liisa - Chan, Carson - Tasman, David: *Exhibiting Architecture, A Paradox?*. YSOA, 2015

összekapcsolódott a szomszédos épülettel, melyben a könyvtár van, így akaratlanul egy olyan változást hozva létre a falu életében, ami váratlanul egy ilyen installációtól.

A fentebb felsorolt leginkább kísérletező, a kiállítás határán mozgó esetek, a kiállítások mögött rejlő erős gondolat megjelenítésének jó példái, illetve azt a kérdést feszegetik, hogy milyen hatása lehet ma egy ilyen kiállításnak. Ha ezekről a kísérletekről beszélünk és figyelembe vesszük a jelenlegi hazai egyetemi gyakorlatot, akkor láthatjuk, hogy az építészeti kiállításoknak milyen széles spektruma lehetne. Illetve felvetődik a kérdés, hogy egyáltalán vannak-e építészeti kiállítások jelenleg a BME-n. A kiállítások tárgya ezekben az esetekben is valamiféle alkotás, azonban a megszokottnál fontosabb szerepet kap a koncepció, a kiállítás mondanivalója, a kiállítás tere és módja.

Ugyanakkor a kiállítás, köszönhetően időszakosságának ideális terep a kísérletekre, amik az építészeti gondolkodást nagyban segíthetik. Pedro Gadanho veti fel a kérdést, hogy egyáltalán a kiállítás az építészet szolgálatában van, vagy önmagában értelmezhető mű. A BME gyakorlata jelenleg inkább az előbbi, de a jó példák esetében nagyrészt olyan kiállításokról beszélünk melyek önmagukban, a kiállított anyagtól már szinte függetlenül értelmezhető alkotások. Természetesen a kettő kombinációja rejti magában a legtöbb lehetőséget. De láthattunk példát arra is, hogy az egyetemi kereteken belül, hogyan valósulhat meg egy olyan kiállítás, ahol a kiállításra készül maga a bemutatott mű, nem egy munka utólagos prezentálásáról beszélünk. Bármelyik esetről is van szó, a kiállított anyagnak a kiállításra kell készülnie és lehetőleg többtartalommal kell rendelkezzen. Carson Chan így fogalmaz: "What we present in an exhibition should be unique and offer something that is not available through other mediums."

+ egyetemi retrospektív

Most nézzük ezzel szemben mit tapasztalunk, ha körbenézünk a magyarországi építészet egyetemeken és pár neves külföldi egyetemen.

A BME-n⁸ készült egyetemi tervek bemutatásának nagy része az egyetem folyosóin történik, amelynél nagyobb lehetőséget rejt magában az egyetemi kiállítás műfaja. A szervezettebb kiállítások egy része szintén az egyetem folyosóin, azok térébővületeiben kapnak helyet vagy külső helyszínen. Ilyen külső helyszínek a FUGA - Budapesti Építészeti Központ, korábban a HAP Galéria vagy adott esetben, ilyen lehet a KÉK - Kortárs Építészeti Központ új székhelye is vagy bármely belvárosi galéria.

Az egyetemi képzés során is már nagy szerepe van, vagy lehetne a kiállításoknak, mint olyan reprezentációs formának, ami egyben alkalmas az egyetemi világon kívüli laikus érdeklődőkkel való kommunikációra is. Budapesten a FUGA 2015-ben is több magyarországi építész egyetem kiállításának adott otthont. Például a Párhuzamos vidékek kiállítássorozat már negyedik éve kerül megrendezésre, ami egy jó példája a BME tervezési tanszékeinek együttműködésére, bár maga a kiállítás nem lép túl a nagy mennyiségű hallgatói terv felvonultatásán. Ez a kiállítás egy negyedéves tárgy bemutatása, melyet a hallgatók az általuk választott tanszéken csinálhatnak, ahol a tanszékek eltérő helyszínekre, de hasonló léptékben írnak ki tervezési feladatot.

Az építőtáborok reneszánszukat élik az építészképzésben. A BME Urbanisztika Tanszék KÖZ/TÉR kiállítása a 2014-es év építőtáborainak bemutatása, mely azt a célt tűzi ki, hogy bemutassa magát a folyamatot, ne csak a végeredményt. Egy ilyen építőtábor ugyanis egy hosszú folyamat eredményeként tud létrejönni és maga a mű csak ennek a folyamatnak a látható végterméke, melyet több esetben településkutatás is megelőz. Az a törekvés, hogy ne csak a végeredmény, hanem az oda vezető út is bemutatásra kerüljön teljesebb képet ad az adott projektekről a befogadó számára.

1987-től 2001-ig, az épület lebontásáig működő Tölgyfa Galéria és ennek utódja, a 2004-ben nyílt Ponton Galéria működik a MOME⁹ állandó külső kiállítótéréként, illetve a FUGA - Budapesti Építészeti Központba is szerveznek rendszeresen kiállításokat. Egy igazán különleges és előremutató kiállítás volt a budapesti metró szerelvényeinek

---

⁸ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest (HU)

⁹ Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest (HU)

hirdetőin megjelenő Jövő/Jelen kiállítás, mely egyértelműen a városlakókkal való kommunikációs felületet, a kapcsolat megteremtését tűzte ki célul. Két hónapon keresztül, 32 diplomamunka volt látható a metró szerelvényein. A Fotográfia és Tervezőgrafika Tanszék DOKUMENTUM.MÁSOLAT.HAMISÍTVÁNY című kiállításának célkitűzése is hasonló szándék volt, azzal együtt, hogy itt az egyes művészeti intézményeket próbálta egymáshoz közelebb hozni. A kiállítás összefoglaló szövege így fogalmaz:

*“A FUGA 2015 nyarán arra tesz kísérletet, hogy a magyarországi művészeti felsőoktatás végzős hallgatóinak munkáit bemutassa, és ezzel **párbeszédet generáljon** az intézmények, a médiumok és a diákok, oktatók között. A gyakorlat már működik az építészhallgatók esetében, most ezt terjesztjük ki az egyéb művészeti és designképzésekre. A cél elsősorban az, hogy azok az intézmények, amelyek nem rendelkeznek saját kiállítóhellyel, **bemutakozási teret kapjanak**, különös tekintettel a vidéki egyetemek tanszékeire. A kollaboráció sajátos formája jön létre, amikor az oktatási, tudományos értékelés szempontjai és a kiállítóhely felől érkező praktikus lehetőségek és kívánalmak összeolvastásával konkrét kiállítási szituációt teremtünk a hallgatók számára.”*

A MOME a magyar viszonylatban tudatosan és jól építi fel a külvilág felé a kommunikációját. A lehető legtöbb helyen jellennek meg és népszerűsítik alkotásaikat, melynek legutóbbi példája a 42 cm című kiállítás volt 2016-ban. Az egyetem ideiglenesen a budai XI. kerületbe költözik szeptembertől, ahol a kiállításnak helyet adó KÉK (Kortárs Építészeti Központ) is található. Ez a helyszín a kerület egyik legforgalmasabb utcáján található, hatalmas üveg kirakatokkal.

A debreceni képzés az egyetemi - nem eredendően kiállítási célú - tereken kívül, a Hajdú-Bihar Megyei Építész Kamara kiállítótermét, illetve a MODEM-et, a Modern és Kortárs Művészeti Központot használja kiállítóterként. 2015 szeptemberében a budapesti FUGA-ban rendezték meg a fiatal képzés eddigi eredményeit bemutató átfogó kiállítást “Kirakat - A debreceni építészképzés öt éve - DE MK Építészmérnöki Tanszék” címmel, mely azon kívül, hogy kiszakad saját városi környezetéből és Budapesten állít ki, nem lép túl a hagyományos módszereken és alapvetően egy mustra.

A megújulóban lévő debreceni építészképzés egy másik, jelentős az elmúlt 5 évét bemutató kiállításához konferencia (A tanulás terei) és kerekasztal-beszélgetés (A hazai építészképzés helyzete és lehetőségei) kapcsolódott, melyek együttesen próbálnak képet adni a felvetett témában. Az Egyetem tervei között szerepel egy olyan kiállítási platform, mely a városi lakókkal való intenzívebb kapcsolatteremtést tűzi ki célul. Ezen cél eszköze egy a belvárosban található üres kirakat használata, mint köztéri kiállító vitrin. Ez a kezdeményezés jó lehetőség a megszokott keretből való kimozdulásra.

Az építészeti kiállítás kortárs művészeti múzeumok részeként vagy oktatási intézményhez kapcsolódóan tud leginkább megfelelő teret kapni. Az BME más karokkal közösen használt tereinek, külső tereknek, az egyetemkertnek a használata a kiállítás új színtere lehet. De fontos lehet a városban is megjelenni, városi köztereken vagy olyan kiállítóterekben, amik nem kizárólag építészeket érnek el. A kiállítások előadásokkal, beszélgetésekkel bővítve szervezett, komplex eseményekké válhatnak. Reprezentációs gyakorlat és kommunikáció kezdeményezés szerepét egyaránt betöltheti egy ilyen kiállítás. Fontos az egyetemi kereteken túli nagyobb célközönség elérése. Ha kilépünk a kar falain kívül, akkor viszont fontos kérdés, hogy hogyan mutatható be egy építésznek készülő, építész által készített, absztrakt leképezése egy elképzelt műalkotásnak?

Az egyetemről kimozdulni a magyarországi intézményeknél nem csak hasznos, hanem szükséges is, hiszen nem rendelkeznek állandó kiállítóterrel. De ennek ellenére, lehetne használni a campus, építészkaron kívüli részeit is, amire jó példa a 2016-ban megtartott Nervi kiállítás is, mely a BME központi épületének aulájában került megrendezésre. A kiállítás abból a szempontból is ígéretes, hogy alapvetően nem egyetemi munkák bemutatásáról beszélünk, hanem egy klasszikus építészeti kiállítás behozatala az egyetemre, melyhez hallgatóknak kiírt pályázat is kapcsolódott.

Az előbbi példákon túl megemlíteném még az Egri Vizuális Művészeti Intézet kiállítását, amit a budapesti Műcsarnokban rendeztek meg 2016-ban. Ugyan nem

építészeti kiállításról beszélünk, de a Múcsarnok két apró terében megrendezett hallgatói munkákból álló tárlat egy remek példa arra, hogy milyen médiumokon keresztül és hogyan lehet bemutatni egy-egy munkát.

A holland TU Delften a magyar példákkal ellentétben találunk egy, a felújítás és bővítés részeként kialakított BK¹⁰ expo névre hallgató állandó kiállítóteret, ami az építészkar keleti szárnyának üveg kockájában található. Egy állandó, erre a célra készült tér megfelelő helye a hallgatói tervekből készült kiállításoknak. De kiállításokat szerveznek többek között a Flamand Építészeti Központba Antwerpenben, ami számos építészeti programnak ad otthont. Az építészet reprezentációja nem csak az egyetem falain belülre, sőt nem csak az egyetemi városon belülre korlátozódik.

A Willemijn Wilms Floet által oktatott tárgy prezentációja egy érdekes megoldást mutat arra a felvetésre, hogy a kiállítani a kiállításra készülő anyagokat lehet. A szemeszter végén a hallgatók egy-egy adott méretű önálló tárgyat állíthatnak ki, amiben használva annak falait, és terét berendezve mutathatják be munkájukat.

A londoni AA Schoolnak több önálló kiállítótere is van, az AA Gallery és a Graduate Gallery, melyek helyet adnak az egyetemi kiállításoknak és külső rendezvényeknek is. A kiállítások használhatják és használják az épület előtti közteret, a Bedford Squaret is. Kiállításokra az iskola egyéb tereit is igénybe veszik. (Front Members' Room, Back Members' Room, AA Bar, 37 Ground Floor Corridor és magát a főépületet is) Az egyetemhez tartozik a 150 hektáros erdő, a Hooke park. A Londontól kb. 200 km-re délnyugatra található terület a nyilvánosság számára nyitott. Az egyetem különféle programokat, workshopokat szervez ide. A park egy folyamatosan fejlődő, változó hely a kísérletezésre, a természetbe tervezésre. Így egyfajta állandó kiállítóteret, mely folyamatosan kommunikálni tud a helyi lakosokkal. Ezzel a céllal nyílt 2015 augusztusában egy kiállítás a Hooke Park történetéről, a közeli Bridport Arts Center-ben. A köztér bevonása a kiállításba nem csak színesíti, de segít is, hogy több embert érjen el a kiállítás anyaga. A londoni egyetemi épületben kialakított kiállítóterek pedig biztosítani tudják a rendszeres, változó kiállítást. A kiállítások nem pusztán hallgatói tervek, hanem szervezett tematikus 'külső' kiállítások is, így nem csak az egyetemi élet, város felé nyitásáról, hanem egyfajta fordított helyzetről is beszélhetünk.

Az ETH építész karának csarnok jellegű kiállító tere a kar épületének földszintjén található. (Institut für Geschichte und Theorie der Architektur - gta) Itt rendeznek leginkább nem egyetemi tervekből álló kiállításokat, melyek lehetőséget teremtenek arra, hogy az építész szakma és az egyetem között intenzívebb interakció jöjjön létre. A nagyobb vagy reprezentatívabb kiállításokat az ETH központi terében rendezik. Az ETH erőssége, hogy a kiállítások gyakran komplex programsorozatok részei, szimpóziumok, előadások kísérő eleme. A hallgatói tervek kiállításának egyetlen szervezett alkalma van, a rendszeres éves kiállítás, ahol az egyes stúdiók mutatják be az adott év munkáit. Az éves kiállításához kapcsolódóan minden évben megjelenik egy évkönyv a kiállítás anyagáról. Az így, időben és helyben is összefogott kiállítás koncentrálni tudja az alapanyagot, és egy állandó értékes kiállítást hoz létre.

2014-ben Tom Emerson, Fredi Fischli és Niels Olsen (a kar kurátorai!) közreműködésével az egyetem épületének nem használt, maradék tereit lakta be Atlas című kiállításával. Tom Emerson másodéves hallgatói által készített ideiglenes pavilonok kerültek ezekbe a terekbe, melyek segítségével az érdeklődők nem csak a munkákat, hanem magát az épületet is új szemszögből ismerhetik meg, felfedezve azokat a tereket, amik eddig háttérbe szorultak. Itt amellett, hogy az egyetem nem használt tereit használja ki a kiállítás, abban is előremutató, hogy nem a klasszikus rajz és makett bemutatással, hanem térélmények létrehozásával mutatja be az építészetet. Illetve a kiállítás-tervezést összekapcsolja az oktatással és egyben a megvalósítást is lehetővé teszi a hallgatóknak.

Willemijn Wilms Floet - showboxposter analysis

AA School, Bedford Square (<http://www.nex-architecture.com/wp-content/uploads/2014/12/DRL10-01.jpg>)

Studio Tom Emerson - pavilon (<https://www.terpentin.org/en/staging-and-staged-overview-gta-exhibitionsstudio-tom-emerson-fall-semester-construction-program>)

¹⁰ BK - bouwkunde, tehát építészet

+ három kísérlet - kiállítások lehetőségei az oktatásban

A megismert példák alapján, figyelembe véve a BME korlátait 3 apró kísérletet tettem a jelenlegi helyzet színesítésére, melyből kettő teljes egészében megvalósult, a harmadik pedig a tervezés fázisában van.

Ez első kísérlet a Vietnámi fal. A BME Építőművészeti Doktori Iskola 2016 januárjában Vietnámba szervezett tanulmányutat, melyet márciusban egy nyilvános élménybeszámolón mutatott be. A nyilvános alkalom keretén belül készült egy kiállítás 500 darab fényképből. Azt az intenzív élményt amit a vietnámi út jelentett nagyon nehéz előadásba sűríteni és valahogy átadni. A 27 résztvevő által készített több ezer képből készült válogatás a teremben található burkolatba rakott installációként jelent meg. Amellett, hogy színesítette az élménybeszámoló előadásokat, létrehozott egy olyan felületet ahol lehetőség volt nagy mennyiségben bemutatni a képeket. Az egész installáció és a megvalósítás nem használ különleges eszközöket, mégis hozzáadott valamit az alkalomhoz és betöltötte azt a szerepet, hogy a résztvevőknek egy kézzel fogható emléke legyen az eseményről. Az installáció egy szép hozadéka volt a véletlenszerűen elbontott fényképfal, mely fokozatosan kopott el.

A második kísérlet egy egyetemi tárgyhoz kapcsolódva készült. A tárgy alapvetően egy tervezési tárgy aminek keretében az adott félévben a budapesti, egyetem előtti Duna parttal foglalkoztak a hallgatók. A projekt célja a Középülettervezési Tanszék 2016 tavaszi félévi kurzusa, a Tanszéki tervek 1. folyamatos bemutatása. A kiállítás egy folyamatosan változó, bővülő lenyomata a műteremben zajló munkának. Időtartama a félév, a kiállítás anyaga a hallgatók évközi, munkaközi munkái, betekintést engedve a tervezési folyamatba, a műhelymunkába. A félév alatt 8 csapat foglalkozik az "Egyetemisták partjával", vizsgálva az egyetem előtti Duna-part problémáit és lehetőségeit. A hallgatók hétről-hétre készítenek 1 méter pauszt az aktuális állapotról. A folyosóra, a terem elé helyezett pausz csíkok kicsit kiviszik a műhelymunkát a közös térbe, egyfajta kivetülése a benn zajló munkának.

Az alapvetés az volt, hogy a tervezési folyamat bemutatása sokkal többet mondhat el, mint maga a végeredmény. Ez nem csak épületekre, de hallgatói tervekre is igaz, vagy talán még igazabb is. A félév során a hallgatók egyik feladata egymás opponálása volt. A folyosón lévő visszakövethető egymásra rétegződő tervezési fázisok segítettek az egyes csapatoknak a másik tervének megismerésében, megértésében. Az hétről-hétre elkészített pausz méterek nem titkolt szándéka ezen felül a kézi rajzolás ösztönzése is volt. A kiállítás pedig rákényszerítette a hallgatókat az igényes munkára.

A félév során látható volt egyfajta fejlődés az egyes pausz méterekben és különösen jó volt a kísérlet közösségi vonala. A kiállítást a hallgatókkal közösen terveztük és minden héten maguk a hallgatók építették tovább, ezzel esetenként kicsit kimozdítva, megmozgatva mindenkit.

A harmadik kísérlet még csak egy terv, jelen írás elkészültéig még nem tudott megvalósulni. A magyarországi építész egyetemeken elterjedt első éves, bevezető tárgy a Térkompozíció kiállítása. A tárgy már sok éves múltra tekint vissza és napjainkban a változtatás igénye már megfogalmazódott, így a 2016 őszi kurzus, egyfajta korszakot lezáró kiállítás is lehetne. A cél egy közös kiállítás, az egyetemek együttműködéséből létrejövő alkalom. Három egyetem, a győri SZIE, a debreceni DE és a budapesti BME hallgató munkáit vonultatná fel egy installáció keretében. A tárgy keretein belül létrejövő kockák együtt sokkal jelentősebbek, mint önmagukban, és talán nem is az egyes kockák a fontosak ebben a tárgyban. A kockák együtt viszont a tervek szerint létrehoznának egy önálló térkompozíciót, így gyakorlatilag a tárgyat bemutatva, nem az egyes kockákat.

A kiállításához kapcsolódna egy a Győrből indult Térkompozíció tárgyhoz kapcsolódó beszélgetés, ami bemutatja a tárgy - mint első tervezési tárgy az építész képzésben - jelenlegi helyzetét, módszereit három egyetem összehasonlításában. A beszélgetés célja az új lehetőségek, irányok és koncepciók feltérképezése.

A kockák bemutatása egyenként nem releváns és a nagy mennyiség nehezzé és céltalanná tenné ezt a kiállítási módot. A cél egy installáció készítése, ami megjeleníti a kockákat egyenként, de mégis együtt egy a sok kicsiből összeálló nagy kockaként kezeli

Vietnámi fal - az előadások utáni megfigyelt fényképfal

Tanszéki tervek 1 - work in progress

a tárgyakat. A tervezésbe, építésbe lehetőség szerint hallgatók is bevonhatók. Az installáció maga is egy térkompozíciós feladat, egy háttér a beszélgetéshez. A hangsúly a nézőpontok, gondolatok megismerése, bemutatása, az elsőéves tárgy megmozgatása, felhívás a változás, változtatás igényére.

A 3 egyetemi kísérleten felül, 2015 decemberében a Hetedik Műterem kiállítását rendeztük, melynek a műterem utóbbi pár évében elkészült munkái adták aktualitását. A bemutatott 5 munka összekapcsolódik, mindegyik egyfajta továbbírása egy háznak vagy épített környezetnek. A Re_konstrukció grafikai és installálási munkáit Polgárdi Ákos és Rubik Ágnes készítette. A kiállítás klasszikus keretekben készült, nem használ különleges elemeket. Amiért mégis érdemes megemlíteni az, hogy kiemeljem a kiállításdesign fontosságát és jelentőségét. A hosszasan előkészített kiállításához készült arculat önmagában is értelmezhető alkotás. A falakon változó ritmusban, kronológián helyezkedtek el az egyes projektek, melyeket viszonylag kevés fotó és rajz muatott be, kerülve a teljességre való törekvést, mégis megismerhetővé téve a munkákat. A fotók és grafikák a kiállításra egymáshoz lettek hangolva és egy szigorú raszterbe rendezett falra festett keretet is kaptak. A kiállítás a padló felületét is használta, ahol a műterem eddigi munkáinak idővonala szerepelt. Ezt a kiállítást azért tartom fontosnak mert jó és sikeres példája annak, hogy milyen fontos egy kiállítás arculatának tervezése is. Ahogy Petrányi Zsolt fogalmaz: "A dizájn a kiállított műveknek oly atmoszférát ad, amely önálló jelentésréteggel gazdagítja a kiállított darabokat, fokozva a tárlatlátogató élményét."¹¹

Az építészeti kiállításoknak túl kell mutatni a hallgató tervek felsorakoztatásán. Fontos kérdés a kiállítás helye. Ez meghatározza a célközönséget, lehetőséget teremthet az egyetemen kívüli kommunikációra, a hallgatók bemutatkozására nagyobb közönség előtt. Vagy adott esetben, ha nem hallgatói kiállításról beszélünk akkor fontos lehet szakmai kiállítások behozatala az egyetemre. Fontos a kiállítás módja is, hogyan lehet a legjobban bemutatni egy hallgatói munkát. A munkák bemutatására nem csak a végleges rajzok tablóra szerkesztése az egyetlen út. Láthattunk példát arra, hogy akár maga a kiállítás is lehet hallgatói munka. Vagy bemutatható egy folyamat is akár, amely jobban ismertethet és érthetővé tehet egy tervezési munkát. Egy kiállítás megjelenése pedig figyelemfelkeltő, minőséget sejtető lehet, ezért fontos az igényes megjelenés, a tervezett installáció. A kiállítás köré szervezett programok pedig színesíthetik értelmezhetik az egyes kiállításokat. Most csak az egyetemi közegre gondolva, ezen kérdések megválaszolása véleményem szerint egy sikeres kiállítás alapfeltétele. Mi a kiállítás címe, mi a mondanivalója, mik a kiállított dolgok, mi a kiállítás tere és módja? Illetve fontos azoknak a kiállításoknak a kiemelése, amik alkotásai maga a kiállítás. Többek között ezeket a kérdéseket taglalja Petrányi Zsolt a Kézikönyv kezdő kurátoroknak című könyvében. Itt felhívnom a figyelmet magára a kurátor szóra. Az építészeti kiállításoknak is szüksége van kurátorra, aki megválaszolja az előbbi kérdéseket. Természetesen az egyetemi kiállítások nehezen összevethetőek egy nagyobb galéria komolyabb kiállításával, de itt is felmerülnek és kikerülhetetlenek ezek a kérdések, csak esetenként kisebb léptékben, kisebb súllyal. Kézikönyvet nem lehet adni egy kiállításához, csak az eszközkészletet lehet kibővíteni, amiből egy-egy kiállítás építkezhet. Minden kiállítás egyedi, tervezendő, a kiállítás minden aspektusában.

Re_konstrukció - a Hetedik Műterem kiállítása a FUGA-ban

¹¹ Petrányi Zsolt: Kézikönyv kezdő kurátoroknak. Műcsarnok Nonprofit Kft., Budapest, 2010, 92.

+ források

Arrhenius, Thordis - Lending, Mari - Miller, Wallis - McGowan, Jérémie Michael: *Place and displacement, Exhibiting Architecture*. Lars Müller Publishers, Zurich, 2014

Pelkonen, Eeva-Liisa - Chan, Carson - Tasman, David: *Exhibiting Architecture, A Paradox?*. YSOA, 2015

György Péter: *Múzeum, a tanulóház, Múzeumelméleti esettanulmányok 1. kötet*. Kultúra 2008, Budapest, 2013

Vasáros Zsolt: *Kiállító-tér, Múzeumi tárlatok kézikönyve*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre, 2010

Watson, Fleur: *Beyond Art, The Challenge of Exhibiting Architecture*. <http://www.dhub.org/beyond-art-the-challenge-of-exhibiting-architecture/#fn1204688123867> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

Chan, Carson: *Exhibiting architecture: show, don't tell*. 2010. <http://www.domusweb.it/en/architecture/2010/09/17/exhibiting-architecture-show-don-t-tell.html>

Varnelis, Kazys: The Education of the Innocent Eye. In: *Journal of Architectural Education*, Vol. 51, No. 4, May, 1998, 212-223. (<http://www.jstor.org/stable/1425477>)

Eco, Umberto: *Nyitott mű*. Európa, Budapest, 2006

Varnelis, Kazys: Pedro Gadanho: curating is the new criticism - interjú, 2012.04.14. (<http://www.domusweb.it/en/interviews/2012/05/14/pedro-gadanho-curating-is-the-new-criticism.html>) (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

<http://www.tudelft-architecture.nl/chairs/dwelling/blog/research-on-display-call-for-papers> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

<http://hetnieuweinstituut.nl/en/research-display> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)

<http://www.team10online.org/team10/meetings/1968-milan.htm> (utolsó letöltés: 2016.03.21.)